

לכרר לקהל קוראיהם את השאיפות העבריות – מכניסים המה אל הספרות מיני שאיפות חדשות אשר לאשורנו לא נתאזרחו כלה בהחיים. ואשר לדאבוננו הנן הולכות ונאחזות בחיינו גם בלי התעוררות מצד הספרות העברית³.

«חפני בעל דמיון» – זה הנפש אשר יצרתי לי – איננו בעל דמיון. אך הוא איש עברי. בעל לב עברי ולב חי כאחד; איש אשר גם השכלתו גם יהדותו יקרים[ות] ואהובים[ות] לו; איש אשר כל ימיו הוא מתגנש עם החיים, ומלחמה לו עם החיים כל ימיו; הוא איננו חפץ לנתר מקדושת יהדותו ואידיאליו ולא כלום. והחיים במובן שהם עתה – אינם חפצים לותר לו מטומאתם וגשמותם ולא כלום; חפני יודע היטב את היהדות ומוצא אותה לא מצומצמת בד' אמות של הלכה בלבד. אלא שבכל השאלות האנושיות שהוא פונה את לבו אליהם[ן]. הוא מוצא יד היהדות באמצע. גם הוא מאמין מאד בנצחונה. אך לדאבוננו רואה הוא כי העולם איננו רואה כל ערך ליהדות במציאות. – לדאבוננו רואים אנו, כי אנשים כחפני יתשובו באמת למשוגעים. – לכן הנני מכנה אותו: «בעל דמיון». «החפני» עוד טרם נגמרי וחושב אני עליו מחשבות גדולות. אם אך יתבצר לו מקום נאמן בספרותנו. סוף דבר! הרבה הרבה יש לי לדון ולדבר מחובת ספרותנו היפה. אך הנני מסתפק עתה במועט ורק בנגיעה קלה מצד אחד. כי יודע אני לפני מי אני דן. הנני מתכבד לבקש מאת אדוני העורך הנכבד, כי יואיל להודיעני את משפט ה«צללים» וגם להודיעני מתי יודפס «העגלה».

ברגשי כבוד

מי זי פיי ערב ערג

כתובתי כשמי וכשם עירי⁴.

3 כנראה, הכונה לדעותיו של מ. י. ברדיצ'בסקי. השוה מאמרו של פיארברג «מכתב גלוי למר ברדיצ'בסקי» בקובץ כתביו, ע' 121–126.
4 התשובה על מכתב זה נדפסה באגרות אחד העם, כרך א, ע' 110. «העגלה» נדפס ב«השלח», «הצללים» – בלוח אחיאסף לשנת תרנ"ט.

כהאדון «אחד העם» – ישפוק לי (כמליצת חז"ל) למסור ראשי פרקים: מה ב«הצללים» אינני מכון את פני כלפי קנוסה, כלומר, אינני חושב לגנות דוקא את «החיים הרחבים» של יהודי החדש» ולהלל את חיי «הדור הישן». החיים החדשים הולכים ומתרחבים בקרבנו בלי הסכמת הספרות. והחיים הישנים הולכים וכלים מאליהם עם כל קדושתם ורוממותם, ואנחנו אין אנו יכולים ואין אנו רשאים למשוך את המנוולים לבית המדרש. כי אם להפך תובתנו למשוך את בית המדרש אל המנוולים. האמצעי היותר נאמן לזה הוא כמובן הספרות העברית ועל סופריה איפוא החובה למשוך את בית המדרש אל החיים. אך אוילים וחסרי־דעת יאמרו, כי עני הוא עולמנו בחזיונות ובגוונים המושכים את הלב, המה – אותם שאומרים כך – רואים את החיים אך מבחוץ, ואינם יכולים להדור לתוך עמקי הנפש הישראלית ולראות את הנעשה פנימה. לא מרגיש אנכי וגם לא מאמין אנכי, אך יודע אני בידיעה ברורה והכרה אמיתית, כי עשיר הוא עולמנו בצבעים ובגוונים משמחי לב ונפש, אך צייר אמן נחוץ לנו, היודע את ערך הצבעים, והיודע איך לציירם על הגליון; הכנור העברי עוד לא נשכר, אך מנגן עברי נחוץ לנו, היודע את הלב העברי ומרגיש את כל אשר נעשה בנפשו פנימה ויודע איך לבעת במיתריו, ולהטותם לכל אשר יחפץ. אוצרות רבים של רכוש רוחני קבורים תחת גלי החרבות של המבואות האפלות ואנחנו חלילה לנו להשאר שמה. וגם לא נוכל להשאר שמה, אך חלילה לנו להשאיר את רכושנו הרוחני שמה. ולכן עלינו להוציא את רכושנו הגדול החוצה אל «החיים הרחבים» של הדור הצעיר. באחת, עלינו להוציא לשוק החיים הגשמיים של הדור המגושם הזה את כל אוצרותינו הרוחניים. למען יקח לו משלו אידיאליו ומשאות נפשו. הרבה הרבה יכולה היא היהדות לפעול בחיוב, אך אין הדור ראוי לכך. ידע נא הדור הצעיר למצער את אשר היא דורשת ממנו בשלילה, ורבים מהסופרים לדאבוננו עושים את ההפך, תחת אשר עליהם

רשימות

ש. ב. מקסימון

דרכו להיות שהה בעיונו בפנימיותו של מבי מקורה. נוהג הוא להרבות בהקדמות, לנדור נדרים ולעשות מחיצות, לא פותח הוא פותח כלפי הדברים, שהוא עוסק בהם, אלא עושה עגלים מסביב להם, עגול כנגד עגול ועגול בתוך עגול. עג עונות ועומד בתוכן. יותר משרוא מבקש את הרבר, להשיג אותו, הוא כאילו שומנו, מסתירו בחדרי חדרים, מאהיל עליו. בעל סברה הוא ובעל עיון, ויותר מזה הוא בעל מדרש עיוני עם נפיה ל«חסידות» ועם ענפים הטטים לקבלה.

הספירה שלו קרובה במקצת לספירות, פרצופים וכו'. יש שורש לכל דבר ויש ענפים וכל דבר מקורו בשרשו, שמשם הוא מקבל את השפע ואת הויניקה. ההשפעה באה מלמעלה למטה דרך צנורות, כלים. וכל הכתיבת שבעולם הן בחינות עליונות, שייכות הן לשורש שלמעלה ותלויות ומרובקות הן בו, אלא שיש כאן התפצלות, הסתעפות והתפרדות עד אין סוף, וצריך להעלות את הדברים אל שרשם, למצוא את חבורם העליון, את מקומם ב«פרצוף» זה חת שלמעלה.

מקסימון כותב לפעמים מסות של בקורת ואין הוא אלא מצייר דיוקנות מסוג זה, שהוא כללי ביותר, רחב ביותר, כותב הוא

מאמר, לדיוקנו של אחר־העם ואין הוא מנבד בעצם אלא על המשפחה הקטנה בין משפחות־הארם שהצניעות חותמה. את היוו הפנימיים של הצנוע מתאר מקסימון בעיקר, והרי החיים האלה גם הם רחבים ויש בהם בחינות לאין מספר, והוא נודר נדרים, עושה מחיצות, עד שהוא מקשר את דמות אחר־העם בדמות העליונה של הצנוע. על ביאליק הוא כותב ואינו אלא מקשר ומתברר אותו אל צנור אחד שלמעלה, צנור־התפילה. על ברדיצ'בסקי הוא כותב ואינו אלא רואה, בעד הערפלי את אחד, המעפילים, שורש הנשמה ונלוליה קרא גם לאחד מפרקי מאמרו זה, מן הפוסטים ביותר והאפניים ביותר שכתב.

את ספרו, «גולים», קובץ־מאמרו שהוציא (נידווק תרפ"ה), חלק מקסימון ל«מדורות» (מדור א, מדור ב, מדור ג). גם זה מוכר מחיצות ונדרים מן העולם הנעלם. את המדור הראשון קבע לבני־ארם, לפרצופים הרוחניים שלהם, ולא הראה בהם אלא דמות־דיוקן של מעלה, דמות נבודה של מעלה, צניעות של מעלה וכו'. ולכן החשוב במדורות הללו הוא המדור השלישי, בו נתן את ה«שרשים» הרוחניים והענפים היוצאים מהם. על הברירות בשרשה ובענפיה ובסבכי ענפיה רוא דן יפה, ועל הגדולה, כמו על השלילה ועל הסתירה והסתעפויותיהן והסתעפות הסתעפויותיהן, וסבכיהן וסבכי סבכיהן. יוצר הוא כאן, אילך שלם של

לו כמו להתחבר בסופו, בנשיתו ובמהותו, אל אמת חיונית גדולה. מה ערכן של כל החקירות האלה, רבבות הדיסקציות של הרוקטורים, המטפלות בחקר תופעות-הטבע באופן סתמי וערשילאי, בלי שיעלו אותן למדרגת חוק ביאלוגי, המתקרב אל תחומי האנטי ומשפיע על חיי האדם וארחותיו? הלא חכם זה, הכורק כל ימיו מספר התאים באחד הצמחים, מונה מספר הקשקשים בכנף של פרפר לשם קביעת האמת בלבד, ואינו מוזיק את פרי חקירתו באופן ישר או לא-ישר אל אחת התופעות האנושיות, – חֶסֶן משעמם זה היה מכבר הימים שְטוּא־נפשו של החוקר האמתי בעל שאר-הרות, אם מילוניי אנשים מתלכדים יחד בהרצתם אל איינשטיין, אף כי אינם יורדים לסוף דעתו ואינם מבינים כראוי את הנידון אשר עליו הוא שוקד ימים ולילות, אין זאת כִּי־אם מרניש האדם במְעָל־העמוקות זה, שאין הוא משתעשע בבקשת האמת ללא מטרה ותכלית. מרניש הוא, כי האמת של איינשטיין יש בכחה להיות באחד הימים אבן-פנה למדע חדש, תפיסת-חיים חדשה, שטר מעשה-הכראשית בשמים ובארץ, וכאן צפון חין שבעי של איינשטיין, שאהבת האדם וההשתתפות בגורל הנורא העמיקו כל־כך בלבבו, עד שמלאו כל העתונים מכתביו התמימים על המלחמה, על המולדת העברית ועל השלום. תורתו העמוקה תמימות הרגשותיו מקור אחד להן, ואם חזיר-הכוכבים בכל הדרות שאפו להיות גם מבשרי-עתידות לאדם, הרי זה מפני שהרגישו, כי עולם-המולות לא יהיה כִּי־קומא, אם לא יורידוהו מן השמים ארצה, אל האדם ואל רצונו הולומותיו. כי האמת הקטנה, המוצאת את מטרת קיומה בה בעצמה, נהפכת מעצמה לשקר גדול. ערכה של כל אמת הוא בשוויה-המשקל אשר בין הכחות והמרק, שהאדם מוציא עליה, ובין הכובד הפנימי שלה. אם יתן אדם שנים מספר מחייו לקבוע בריוק את השתלשלות היתוסים בין וולטור ובין פירידיך הגדול (והיו אנשים שעשו כן) – כמעשה רב כזה יש שוויה המשקל המדובר. גם פירידיך הגדול וגם וולטור – שניהם תופעות היסטוריות, נקודות-מוצא למהלך חייהם של שני עמים, הנרמני והצרפתי, אשר מאות שנים שלטו בהשפעתם על המחשבה האירופאית. אבל אם יצא אדם לבדוק את הצירופים האפשריים של האלפא-ביתא ויבדוק אתריכון, עד כמה צירופים אלה נמצאים ביצירות פלוטארך (גם את זאת עשו החכמים) – אין זה אלא מעשה שטות ורעות-הרות.

והתכוונתי בדברי אלה לאותה פקידור-מעיות, לאותו חיטוט כאמת הקטנה הערשילאית, שהתחילו בומן האחרון לפרוש ממסלתם בתוכנו. באים ולוקחים אחד הקפרים של ספרות-הרבנים, בודקים אותו שבע בדיקות, מפרקים אותו לכל פרקי-פרקיו, מונים בו כל אות ובונים מגדל הפורה באויר, אשר אין לשום איש חפץ בו, עוד מעט וימנו גם את מספר החרוזים, פֶרֶץ – קֶרֶץ – אֶרֶץ שבשירי יוזל. הלא מדעיות מרומה זו אינה משמשת דבר, אינה מאַלְפֶת דבר, אינה נחוצה לשום איש, אינה מביאה תועלת לארץ וליושביה, ואינה דורשת מְעוֹשֶׂה הבנה, כשרון, שקול-דעת, בינה, הרגשה, סגנון, שאר-רות, אלא מסתפקת בכח החיטוט בלבד, בשקידת-שוא, אשר קָבְדָה אינו במשקל העצמי והיתוסי שבדברים שהיא מביאה לעולם, אלא היא אותו כובד דחה ומאיים, שהנוף שפון בו לאחר שפרכתה ממנו נשמח.

על ענין זה והדומה לו השמיע מוֹנְטֵין רבירים יפים עוד לפני חמש מאות שנה, וכדאים הם שנחזור עליהם ונשמיעם: „יש דקות-שוא, אומר מונטין, דקות כחבת, אשר בה יבקש לפעמים האדם את תקונו (והוא מזכיר כאן את החקירה על האלפא-ביתא ועל פלוטארך, שנעתי בה למעלה)... אולם יפה עשה אותו אדם, שהציגו לפניו עושה-נפלאות, הוזקק גרני דחון ועזרים ומעבירים ממרחק רב דרך נקב של מחם, שהעניק לו מתוך ליצנת תשעה קבים של דחון תמורת נפלאותיו, למען לא תשב חם ושלוש מלאכת-מחשבת זו קְטָלָה. כי סימן מובהק הוא לרפיון דעתנו, אם דעת זו מביאה אותנו אל הנְפָלָה, אל החידוש,

„ספירות“ רהניות עם התפצלויותיהן לכחינות אין מספר, לליב נתיבות ולחמשים שערים. יותר מאשר בשאר מאמריו הבהיק לנו מקסימון במאמרים האלה מאורו חיוו.

פ. לחובר

השקר שבאמת הקטנה

זה מכבר חדלו להעריך את האמת כמרה טובה וישרה ואת השקר כרָעָה ומסולפת. גם האמת, מרה נכונה זו, משנב האדם התרבותי, הָצָו המחולט שלו, נכנעת לעיקרים ולתעודות גדולות ממנה – לשובת האדם ולתועלתו. אמת ריקה, החסרה את היסוד החיוני, אינה ולא כלום. יש שהשקר, המסוּן למטרה נעלה, גדול וטהור הימנה. אם ירדוף איש את חברו להרנו ויחקור את אחד האנשים שפגש בדרכו למקום מתבואו של הנדרף, והֶלָה ישיב תשובה נכונה ויסניר את הנדרף בידו מבקש-נפשו – תשובה זו, החתומה בחותמה של האמת, תהא כוחה, מתחסרת, אכזרית או סכלית. אדרבה, מכיון שיש כאן לפניך מטרה להציל את נפש רעך, מצוה עליך לסלף את האמת ולהעלים עליה. אותה מרה, שאנו קוראים לה הסיודת-של-שטות, משמעתה מעשה אדם הנכנע לדוגמה מתה, יבשה, נטולה כל מטרה חיונית, שאינה יודעת את מקומה ושעתה.

המטרה הנעלה היא אִיפוא המְנוּגָת והמסמנת את המעשה הטוב ואת המעשה הרע, ולא פרינציפ מוסרי מופשט, מאובן, שאינו משנה צורתו ומהותו לעולם. עומדים אנו נרעשים ונפחדים לפני עשרה רוני מלכות, לפני סוקרטס ונלילוי, לא מפני שבחרו במות ולא שנו את דעתם, אלא מפני שהדעות, אשר עליהם הגנו והוקנו, היו גדולות ונשנובות. אילו לא היה כך, אילו קלה וחסרת-ערך היתה האמת שבלבבם, היינו מכנים חרף-נפש זה בשם קשי-ערף, יהירות רעה או סתם אָנְלָה, והיינו שוללים אותו ומתנגדים לו. אותה אשה עקשנית ופתיה, המחנכת עם בעלה, אם הכלב מסופר הוא או מגולת, ולאחר שבעלה מטביעה בנהר ערונה מוציאה את שתי אצבעותיה מן המים המכסים ראשה ומראה את מְסָרֶיהָ – אשה זו, המגנה על האמת שבלבבה עד נשימתה האחרונה, לא תביאנו אפילו עד כדי המלה, רק צחוק תעורר בנו.

הנה סביבת חייה של היצירה היפה הוא תיאורה של האמת הקטנה. אלא נמהר ונטוסף: למדרגת היפה היא מגיעה, רק אם היא מוליכה אל אמת אנושית גדולה ועמוקה, בדרך זו, בהליכה אל המטרה, מונח ההבדל היסודי בין ההעתק הפוטוגרפי המת ובין היצירה המקורית התייה; כמטרה ולא כאמצעים. בראי שהצלום מוּזֵן יותר מן היצירה כאמצעים, המוסרים את האמת הקטנה, אלא שיש הפרש אחד, המביא לידי שנוי מהותם של שנים אלה, בצלום אין האמת הקטנה מצטרפת לשום דבר. ברשות עצמה היא עומדת כאן וזיה את חייה הידורים. אולם אם שופמן מתאר קו קסן ומכוון של פאת שדה או של ירכתי כרך, אם יעקב שטיינברג כותב אחת מרשימותיו על תופעה קלה וחסרת-ערך של חיי יום-יום, – קְטֵנוֹת אלה נראות לנו בכל זאת מלאות משקל פנימי וחשובות מאד, כי עלה בידי ויצרן לצרפן ולסמכן אל רעיון והרגשה מוסריים גדולים, אשר ערכם בחיים רב ומכריע, והצטרפות זו וסמיכות זו הן המולידות את הרטט הפנימי, אותו רחש נסתר וענום, שאנו סופנים אל תוכנו, בשעה שאנו באים במגע עם היצירה היפה, אותו חידוש והפתעה שאנו עדים להם, ושההעתקה והצלום חסרים אותם תמיד.

גם המתקד המרעי הוא ברובו קביעת החוק של האמת הקטנה. אולם למדע של אמת, ולא לחיטוט משעמם, יהיה רק או, כשיעמוד